

Patron

ROČNÍK 16

4/2005

**INFORMACE PŘÁTEL
DROBNÝCH PAMÁTEK
JIZERSKÝCH HOR**

Byl to dobrý rok.

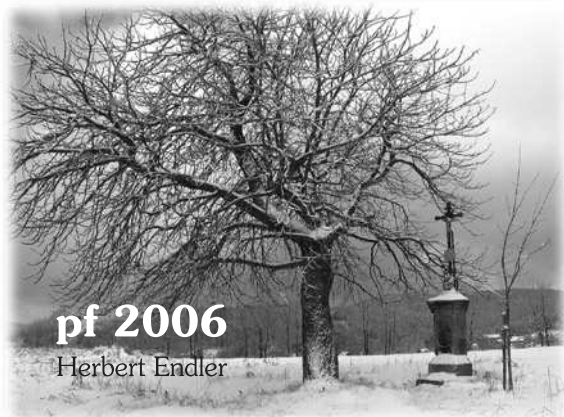
Rok 2005 se pomalu chýlí ke konci, přichází čas bilancování, poohlédnutí. Není ani tak důležité bilancovat a ohlížet se zpět, daleko důležitější je malé zastavení v uspěchané době, ve které žijeme, a která nás žene stále vpřed. Také jsem si tuhle sedl, nalil skleničku, vyndal „Wanderbuch“ s poznámkami a pročítal, jaký že ten rok byl z pohledu působení občanského sdružení Spolku Patron...

...když jsem dočetl, dostavil se pocit spokojenosti z odvedené práce – chcete-li. Věru má se náš spolek letos čím pochlubit: Stammelův pomníček, Jurischův kříž, Langeho pamětní deska, Schillerova pamětní deska, Bílá smrt v sedle Holubníku, obnova nápisu na Humboldtově kameni - to jsou drobné památky v krajině, které byly členy spolku Patron i jeho příznivci obnoveny.

Je příjemné slyšet, že se lidem zase líbí náš časopis Patron, který doznal značného zlepšení po stránce technické i obsahové. Je příjemné slyšet a vidět o naší práci ve sdělovacích prostředcích a tisku. Je dobré uskutečňovat společné výlety i mimo oblast našeho působení a navazovat nové kontakty. Je milé být kontaktován významnými lidmi, kteří mnoho dokázali. Je o to příjemnější, že to je vše výsledkem naší společné práce, výsledkem našeho působení v oblasti péče o drobné památky Jizerských hor.

Rok příští, rok 2006 vyhlížím opět s nadějí. S nadějí na pokračování ve správnosti nastoupené cesty spolku Patron. S nadějí na další společné úspěchy v oblasti péče o drobné památky. S nadějí, že lidé budou rozumní, že se občas zamyslí nad svým pomyslným žebříčkem hodnot.

Věřím, že nám všem bude dopřáno pevné zdraví, abychom si mohli svá přání postupně splnit. Věřím, že výbor spolku Patron v současném složení dokázal své kvality. Věřím, že se mu podaří přivést spolek Patron k minimálně stejně dobrým výsledkům i v roce příštím. Věřím, že mu v tom pomohou všichni členové a příznivci občanského sdružení Spolek Patron.

K TOMU NÁM VŠEM PŘEJI
MNOHO VZÁJEMNÉHO
POCHOPENÍ, TOLERANCE, ELÁNU
A PEVNÉHO ZDRAVÍ!

*V čase blížícího
se konce roku 2005
Herbert Endler,
jednatel spolku Patron*

Kamenné kříže v okolí Mariánských Lázní a Tachova

V období od 2.-6.7.2005 se uskutečnil výlet v okolí Mariánských Lázní pod vedením Rudy Makela. Najezdili jsme něco málo přes 200 km na kolech a jeden propršený den auty.

Cestou jsme míjeli mnoho zajímavostí a drobných památek. Mezi ně patří i smírčí kříže, kterých je v západních Čechách početně, ba dokonce nejvíce v naší malé republice. Jsou to kamenní svědci časů dávno minulých, připomínající nám nešťastné události, které se staly na místech, kde jsou vztyčeny. O některých se ještě dnes můžeme dozvědět, jaká že událost se zde odehrála, či jaká pověst se k onomu místu vztahuje a o některých už bohužel nevíme nic. Jsou to jen mlčící a tajemní svědci, kteří v sobě skrývají energii

oné události. O jejich vzniku existuje řada teorií, ta nejpravděpodobnější je asi tato: Na místě kde, se stal nějaký mord, přepadení, oloupení či jiná nešťastná událost (trestný čin), byl vztyčen takovýto kamenný kříž, a to buď samotným pachatelem nebo na jeho vlastní náklady. Vše se dělo na základě tzv. smírčích smluv, které byly sepsány mezi stranou škůdce a poškozeného. Tyto smlouvy obsahovaly určité body, na kterých se znepřátelené strany dohodly, respektive, které strana poškozeného požadovala. Například: nechat odsloužit několik svatodušních mší za duši zavražděného, nebo vykonání poutě do Říma a pod., nakonec i postavení samotného kříže. To je ale jen jedna z teorií, pojmenujme to „trestní právo ve středověku“.

Nejbližší kříž, který jsme míjeli je přímo v Mariánských Lázních v malém parčíku. Je metr vysoký, na břevnu nese letopočet 1716 a pod ním shora dolů monogram JWC. Tento kříž stál nedaleko Dolního Kramolína za stáčírnou minerálních vod Ilsano, na břehu potoka, kam byl převezen z okolí Tříkřížové hory v Plané a v roce 1993 na nynější místo.

Další tři zajímavé kameny se nacházejí v katastru obce Dolní Žandov. Ten první stojí u kapličky vedle cesty do Úbočí, s rameny již značně ohlodanými zubem času. Další dva jsou přímo u kostela sv. Michala v obci, kde stojí od roku 1990. Ten mohutnější byl zazděn v opěrné zdi naproti domu čp. 79, ale jeho původní

stanoviště bylo údajně někde u cesty mezi Dolním Žandovem a Vysokou. Druhý, menší stál původně u odbočky staré cesty ze Žirnice do Kynšperka, která byla v padesátých letech zrušena a při tom byl odstraněn i kříž. Kdy byl přemístěn ke kostelu se mi bohužel nepodařilo zjistit. Rozhodně je zajímavá jeho minulost. Je zčásti poškozený, v horní části nese letopočet 1694 a pod ním nápis v němčině „HE LIGT BEGRABEN HANS WEIS EIN CIGEINER“. Označuje hrob starého cikána, kterého jeho rodina zabila a údajně snědla.

Další dva opuštěné kameny jsou u obce Ovesné Kladruby. Ten první 130 cm vysoký je přímo u silnice z Ovesných Kladrub do Mrázova.

Pověst o něm vypráví, že stojí na místě kde byl zastřelen švédský voják střelou do oka. Ten druhý menší 75 cm vysoký (je to ten, který jsme nakonec z časových důvodů vzdali), jsem se vydal hledat nakonec sám se svojí ženou. Šli jsme přesně podle mapy a popisků v katalogu, což se shodovalo ale skutečnost byla úplně jiná. Obrovská louka snad nekonečná svojí rozlohou, místy vypasená dobyt看em, místy zase zarostlá bůh ví čím. Přešli jsme vrchol tak jak to stojí v mapě ale po nějakém kameni ani památce. V duchu si říkám (asi po hodině běhání po místních lukách), že tady určitě někde je, jen jsem na nesprávném místě nebo je chyba v mapě. Vtom slyším hukot nějakého stroje a po chvíli se z po za travnatého vrcholku vynoří dva mladíci na motorce. „Ha to je naděje, určitě jsou místní“. Stopnul jsem je a vyobrazil jsem jim o co mi jde. Poslali mě až na druhou stranu kopce, odkud za obzorem vykukovaly špičky jakýchsi stromů. „Nu což, jdu tam“. Asi po 400 metrech jsem potkal nešťastnou ženu „svoji“, tak jsem se raději na nic neptal, předal jsem jí klíče od auta a pokračoval jsem za svým cílem. Když jsem zpocen a olepen různými výplody místní flory došel k již zmíněným špičkám tak zase nic, ale jen na první pohled. Vtom jsem uviděl v zeleni povalovat se cosi odlišného. Konečně, tady je. Naštěstí nebyl velkých rozměrů a tak se mi ho podařilo vztyčit a podepřít kamenem abych pořídil fotografii. Na jeho čele je vytesáno písmeno „F“. Nalezen byl roku 1991 za pomoci německých občanů –pamětníků.

Ža dalšími dvěma kříži jsme se vypravili do obce Mnichov. Ten první nelze přehlédnout, od roku 1998 stojí přímo na návsi před kostelem sv. Petra a Pavla. Původně stál vlevo u silnice do Poutnova, asi 120 m od křižovatky se silnicí do Rájova. Druhý,

kteřý má na sobě vytesaný obouruční meč nebo kříž byl znovu vztyčen roku 1980 pracovníky CUKO Slavkovský les na místě kde byl nalezen a to v nepoužívaném úvozu cesty do Sítiny asi 200 m od kostela (mj. doporučuji hledat zjara, v létě jsou tam asi 150 cm vysoké kopřivy).

Další takováto památka je nedaleko odtud, asi 300 m před obcí Sítiny. Je viditelný ze silnice do Mariánských Lázní. Je to netypický kříž z tesaného betonu. Otvor ve tvaru srdce v jeho středu směřuje ke kostelu sv. Petra a Pavla v Mnichově. V horní části je letopočet 1997 a na patě kříže monogram autora „JR“ (Jiří Rončík). Tato kopie vznikla na památku ztracených objektů.

Jiný kříž jsme společně míjeli po zdolání 76 schodů zděné rozhledny na Bohušově vrchu. Je nad obcí Planá ve směru na Konstantinovy Lázně, za příkopem silnice, zarostlý vegetací. Je mohutný, hrubě opracovaný a na přední straně je vyrytý meč. Ke kříži se vztahují dvě pověsti. Jedna vypráví o zavraždění Žida, jiná, že se zde vzájemně posekali srpy dvě žárlivé děvečky. Před rokem 1895 byl kříž zcela zapadlý v zemi a tak byl znovu vykopán a vztyčen na stejném místě (mj. jako první nás na něj upozornila Květa, my s Jirkou vpředu jsme ho v rozhovoru nezodpovědně přehlédli).

Další zajímavý kříž jsme si mohli pohladit taktéž po návštěvě rozhledny. Po zdolání 120 schodů této unikátní kamenné šroubovice jsme pokračovali na druhý konec obce Krásno, kde se mohutně tyčila na rozcestí ulic Hlavní a Kladenské tato 116 cm vysoká námi vyhledávaná památka. Na tomto stanovišti je od roku 1996. Původní místo bylo někde mezi obcemi Krásno a Horní Slavkov. Kříž má na temeni hlavy otvor, do kterého byl v roce 1850 zasazen železný kříž. Po jeho vylomení vznikla na jeho hlavě trojúhelníková ploška. Údajně se ke kříži vztahuje smírčí smlouva z r. 1513 uložená v archivu Horního Slavkova. Podle jiné literatury bylo mezi Krásnem a Horním Slavkovem více podobných křížů a tak je ztotožnění se smlouvou nejisté. Rád bych v této oblasti zmínil ještě jednu památku. Jedná se o sochu sv. Jana Nepomuckého na malém mostku v Horním Slavkově. U nás je většinou zpodobňován s křížem a knihou

v ruce a s pokrývkou na hlavě. Tato socha je poněkud neobvyklá tím, že je spodobněna s pokrývkou hlavy v ruce a s malým dítětem u nohou. Kromě toho, že je patronem Čech, kněží a zpovědníků, mostů, lodníků, mlynářů, proti nebezpečí, proti pomluvám, tak je také patronem za bezpečné putování a šťastné návraty. Pro štěstí jsme si všichni sáhli na špičku jeho chodidla.

Nyní již ale zpět k našim křížům. Další námi navštívená památka tohoto typu je ve školním areálu v Teplé, asi kilometr od kláštera, který byl součástí našeho putování. Hledání bylo zajímavé tím, že po příjezdu do tohoto městečka jsme zjistili, že školy jsou tu hned tři, včetně té mateřské ale naštěstí všechny vedle sebe. Zpočátku to vypadalo beznadějně, až si Jiřka všimla čehosi v rohu zahrady pod stromy a bylo vyhráno. Pouhých 46 cm vysoký pravidelný řecký kříž vystupující z kamenného kola.

Nedaleko odtud v obci Horní Kramolín poblíž božích muk pod mohutným stromem u domu čp. 2, téměř u silnice, je po ramena v zemi zaboren další kamenný kříž nesoucí na sobě znak vyrytého meče. Jiný 112 cm vysoký kříž jsme míjeli při průjezdu návsí obce Závišín. Tyčí se pod dubem z něž zajímavým způsobem vyrůstaly jasanové větve (co ta příroda všechno neumí). Původně stál u křížovatky Mariánské Lázně-Mnichov a Kladruby-Závišín. Tyto všechny zmiňované památky jsme zdolali vlastními silami na kolech. Dalších sedm jsme navštívili auty v úterý 5. 7. kdy celý den pršelo. Výlet přesto stál za to.

Vyrazili jsme směrem na Tachov. První zastávka byla obec Vítkov, kde na nás z pod starého dubu, z trávy vykukovaly dvě krásné kruhové stély. Obě sem byly přesunuty v roce 1990 z nedalekého okolí. Jedna nese v kruhu kotvicový kříž z jedné strany a z druhé strany je reliéf sekery, která kříží předmět jenž se vykládá jako kyj, rychtářské právo nebo žezlo. Na vedlejší stéle je znázorněn motiv keltského kříže z obou stran. Místní obyvatelé obě stély označují za husitské kameny. Snad proto, že v této lokalitě ležela křížácká a husitská vojska před bitvou u Tachova.

Dále následovalo samotné město Tachov. Jako první na ráně, se tyčí téměř u silnice 89 cm vysoký smírčí kříž. Stojí v rohu parčíku, který vznikl z bývalého hřbitova. Pár metrů od něj jsou prastará boží muka s nečitelnými nápisy. Po zaparkování aut na parkovišti se nám podařilo nalézt nenápadný křížový kámen o rozměrech pouhých 48x35 cm. Je zazděn do ohradní zdi kostela sv. Václava 3 m nad zemí a se zdí téměř splývá. Následovala deštivá prohlídka města a městského muzea v Tachově, na jehož nádvoří, kromě různých náhrobků je také jeden námi vyhledávaný kousek. Jeho celková výška činí 180 cm. V čele je vyryta sekera. V expozici muzea je vystavena fotografie jeho původního umístění v obci Žebráky. Spojován je s chodským soudem, údajně u něj byly řešeny soudní pře tachovských Chodů.

Dále následovala prohlídka hornického muzea v Plané, kde jsme byli všichni unešeni z prohlídky podzemí a hlavně z velmi znalého průvodce. V této obci jsme navštívili další z našich památek. Žulový, pečlivě opracovaný kříž v jehož středu jsou vysekány kupecké váhy. Podle pověsti zde zabil francouzský kapitán chlapce, který se mu nevyhnul. Symbol vah však ukazuje na souvislost s kupcem. Kříž stojí pod kamenným tarasem u čp.266 obehnaná zámkovou dlažbou místního chodníku.

Jako poslední nadílka deštivého dne byla krásná, metr vysoká kruhová stéla v Lomu u Tachova. Nese reliéf klínového kříže v kruhu, na druhé půlkulaté straně je zahlouben tlapatý kříž. Na boku je vysekán meč a uťatá ruka jako výstražné znamení. Stojí při silnici do Brodu za železničním přejezdem, v silničním příkopu vlevo na konci vykáceného lesíka.

Dobré zakončení se konalo v pivovaru v Chodové Plané u kvalitního pivečka.

*Pro Patron sepsal 12.8.2005
v Raspenavě: Jiří Pavelka*

Památky v okolí Hodkovic nad Mohelkou

Kříž nad Semerádovým mlýnem. K tomuto křížku se váže tato pověst. Nájemci z nedalekého mlýna byli dost bohatí a tak aby nepřišli o majetek, brali se příbuzní mezi sebou. Majetek tak zůstal v rodině, ale mělo to neblahé následky na jejich rod. Začali je pronásledovat různé nemoci, u potomků došlo ke zhoršení zraku a dokonce i slepotě. Lékaři, a to i věhlasní, neuměli najít lék a situace se stále zhoršovala. Neutěšenou situaci tohoto rodu zachránila svou radou kořenářka, která jim poradila ať si poslední potomek vezme za ženu nejchudší děvče ze vsi. Tak se stalo, a vše bylo zase v pořádku. Z vděčnosti nechal tento potomek postavit na tomto místě kříž. Pochází z roku 1831.

Kříž u cesty do Boženic stojí vlevo u cesty vedoucí z Hodkovic do Sedlejovic v místě kde byl v 16.století zřízen hromadný hrob obětí morové nákazy. Křížek byl postaven až v roce 1838 místním farářem Janem Pažoutem. Na přední straně sloupku je ověšený ovál a nápis, dnes bohužel nečitelný.

Varta se nachází vlevo od cesty z Hodkovic do Sedlejovic, přibližně v místě kde stávala cihelna. Jde o strážní domek z dob napoleonských válek. V roce 1813 vyvrcholily války s Napoleonem. Ještě několik let po druhé svět. válce bylo uvnitř skromné vybavení, stůl, židle a na zdi obraz Napoleona. V roce 1973 měl domek původní kované okenice a dveře, v současné době je vše bohužel navždy ztraceno. Stáří památky je asi 200 let. V roce 1813 se poblíž Hodkovic utábořili rakouští husaři a pěchota pod velením generála Neipperga, v síle šest tisíc mužů. Zde se potom vzdali westfálští Němci, kteří táhli s Napoleonem víceméně z přinucení, generálu Neippergovi.

Kříž u Sedlejovic stojí v místě, kde došlo pravděpodobně ke smrtelnému úrazu při budování a rozšiřování cesty. Kříž se nachází na levé straně v mírném stoupání, těsně než se vjede do lesa. Původní cesta vedla protějším svahem, kde je ještě dnes patrný zářez. Před započítím prací na nové cestě ze Sedlejovic do Hodkovic prý musel odstoupit starosta Sedlejovic pan Tomáš, který se neměl v lásce s Rohanem, aby Rohan potom dal povolení ke stavbě. Les, kudy vede cesta, byl totiž jeho majetkem.

Pro Patron sepsal: Zdeněk Buriánek

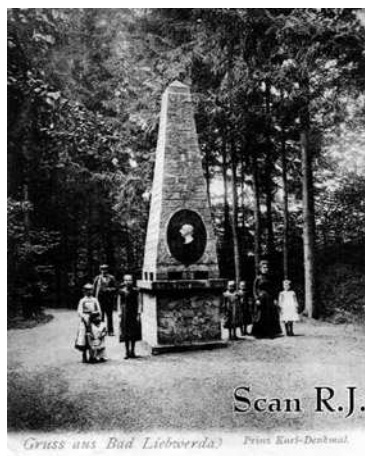
Pomníky na staré promenádě v Lázních Libverda

Dva pomníky, které Vám chci připomenout se nacházejí v lázeňském parku, v aleji vedoucí od zámečku vybudovaného na počátku 19. století Kristiánem hrabětem Clam-Gallasem. Tato alej se nachází mezi silnicemi do Luhu (pod alejí) a silnicí do Horního Pekla (nad alejí).

Vydáme-li se touto dnes již neudržovanou alejí, spatříme asi po 150-200 metrech vpravo od cesty vysoký kužel na němž jsou stopy po oválných pamětních deskách. Pomník nechal zřídit Kristián Kryštof Clam-Gallas na památku Jeho

císařské výsosti, zemřelému princovi (arcivévodovi) Karlovi. Arcivévoda Karel byl druhorozeným synem císaře Leopolda II a bratrem císaře Františka, účastníka bitvy tří císařů. Arcivévoda Karel byl také úspěšným vojevůdcem z napoleonských válek Slavnostní odhalení pomníku se konalo dne 31.7.1802. Pamětní deska nesla nápis (přeloženo z němčiny):

ON, ZACHRÁNCE ČECH, GERMANIE DÁRCE MÍRU, NENÍ OSLAVOVÁN JEN TÍMTO KAMENEM, JEMU BLAHOŘEČÍ JIŽ VŠECHNA ÚSTA, JEHO CTÍ KAŽDÉ SRDCE.

Scan R.J.

(Gruss aus Bad Liebenwerda) Prinz Karl-Denkmal

Půjdeme-li o něco dále, tak přímo proti nám, což nelze přehlédnout, je druhá, o něco starší památka, tzv. Pomník zakladatelů. Hranatý, asi 2 metry vysoký sokl, jež dříve zdobily po stranách oválné pamětní desky a na vrcholu byla postavena urna, symbol věčnosti. Celý tento památník byl obehán kovovým plůtkem a okolo byly upravené parkové cesty. Dnes je vše řádně oholeno a zbaveno všeho kovového.

Pomník nechal zbudovat Kristián Filip Clam-Gallas tři roky před odhalením „Kristiánova pramene“, dnes známé libverdské kyselky. Slavnostní odhalení se konalo 27.7.1790. Pamětní deska nesla nápis (přeloženo z němčiny):

SYNŮM SOUSEDNÍ LUŽICE, KTEŘÍ JAKO PRVNÍ TENTO BLAHODÁRNÝ PRAMEN NAVŠTÍVILI A JEJICH LÉKAŘŮM DR. BAUMEISTEROVI ZE ZHOŘELCE, CHIRURGOVI KNOLLOVI Z KUNE, KTEŘÍ JAKO PRVNÍ DOPORUČILI OBYVATELŮM SASKA, SLEZSKA, PRUSKA, POLSKA, JAKOŽ I VŠEM NÁRODŮM, KTEŘÍ POBYT U TOHOTO PRAMENE A JEHO LÉČIVOU MOC SVÝM SOUKMENOVCŮM VYCHVALUJÍ.

ČESKÝM LÉKAŘŮM DR. MAYEROVI, BAUEROVI, HANSOVI, JOHNŮVI A DR. MOGOLLOVI Z VRATISLAVI, KTEŘÍ TENTO PRAMEN OZÁŘILI POCHODNÍ VĚDY A POUŽITÍ OSVĚDČENÉ MOCI TRPÍCÍM DOPORUČILI. OBYVATELŮM TĚTO OBCE, PŘEDEVŠÍM OBĚMA DOBROSRDČNÝM

SEDLÁKŮM KÖNIGOVI A NEUMANNŮVI, KTEŘÍ SE OCHOTNĚ PODROBILI
PŘÁNÍ MAJITELE A TAK PŘÍSPĚLI KE ZKRÁŠLENÍ OKOLÍ A K POHODLÍ
NÁVŠTĚVNÍKŮ LÁZNÍ, VĚNUJE JMÉNEM VDĚČNÉHO LIDSTVA
CHRISTIAN CLAM-GALLAS, 27. 7. 1790

Použitý zdroj: osobní archiv libverderské kronikářky, paní Havránkové, které tímto za jeho poskytnutí velmi děkujeme.

Text a foto: Jiří Pavelka

Kronika obcí Mníšek a Fojtka

Tuto, v pořadí první českou kroniku obcí Mníšek a Fojtka napsal Mgr. Ladislav Ulrych a k 625. letům existence obce ji také obec Mníšek v roce 2004 vydala. V tuto chvíli bych zde rád vzpomenu několik památek:

Kamenný kříž s nápisem v horní části Fojtky:

Z LÁSKY K BOHU POHLEĎTE SEM VY, KTEŘÍ JDETE KOLEM,
CO JSEM Z LÁSKY K VÁM PRO VÁS VYTRPĚL.
PŘES HORY A ÚDOLÍ, PŘES SKÁLY A LUHY,
PROŠEL JSEM SKRZE VÁS SVĚTEM,
ABYCH ZALOŽIL SVÉ UČENÍ,
ABYCH VÁS ZAVEDL DO NEBESKÉHO KRÁLOVSTVÍ.
VĚNOVÁNO ANTONÍNEM ALTMANNEM, TOVÁRNÍKEM VE FOJTCE.

Tento kříž postavil v roce 1872 podnikatel Josef Altmann u své továrny, na okraji silnice.

Český překlad provedl JUDr. Jan Konečný.

Pomník osvobození ve Fojtce.

V říjnu 2002 došlo z iniciativy místních občanů ke znovupostavení pomníku osvobození. Nachází se vlevo u silnice z horní části obce směrem na Mníšek.

Kaple sv. Václava ve Fojtce.

Pochází z roku 1865 a původně byla postavena jako obecní zvonička. Stavěna byla od 30. května do 20. září 1865 a v den svátku sv. Václava byla slavnostně vysvěcena. První zvon o průměru 47 cm a váze 55,5 kg byl vysvěcen v roce 1865. 11. prosince roku 1917 byl zvon sejmut a posléze využit pro válečné účely. Nový zvon o váze 75 kg nechali odlít věřící za přispění obce v roce 1923. Nesl nápis „Svatá Marie ochraňuj naši obec. Pořádila obec Fojtka 1923. Richard Gerold Chomutov“. V průběhu II. světové války ho ale potkal stejný osud jako ten první.

Pamětní deska na podstavci hřbitovního kříže v Mníšku.

Darovali ji bývalí rodáci z Mníšku, kterým v době odsunu bylo přibližně 15 let. Ve dnech 11.-13.června 1993 se sešli v Mníšku a po předchozí dohodě s obecním zastupitelstvem došlo k osazení desky s německým textem na podstavci hřbitovního kříže. Český překlad zní:

VZPOMÍNÁME NAŠICH ZEMŘELÝCH, PANE U TEBE JE DOMOV.

Spolek rodáků též uspořádal sbírku, jejíž výtěžek činil 12500.-DM. Tato částka byla z větší části použita na opravu kostela (fasáda, oprava věže, věžních hodin a interiéru kostela).

Pomník německého tělovýchovného spolku v Mníšku.

Zde bych si dovilil doslovně ocitovat mníšeckou kroniku, protože původ tohoto kamene byl po léta nejasný, a tento historicky podložený doklad se mi zdá být poměrně věrohodný. Proto nahlédneme do kroniky: V Mníšku existoval německý tělovýchovný spolek (Deutscher Turnverein), podobně jako ve vnitrozemí český Sokol. Byl založen 8. dubna 1888. Mezi jeho pozdější funkcionáře patřil Hugo Riedel, nar. 16. 2. 1888 v Rumburku. Byl synem Franze Riedla, majitele obchodu s vlnou v čísle 241 před nádražím. Byl i dědicem otcova podniku a vystavěl si moderní přepychový dům čp. 6.

Brzy po I. světové válce uvažovalo vedení tělovýchovného spolku o důstojné oslavě 40. výročí existence, a to tak, aby byla spojena s trvalou památkou. Přišli na nápad využít v obci existující torzo pamětního kamene, postaveného k 60. výročí panování císaře Franze Josefa I., který byl původně odhalen v roce 1908. A bylo rozhodnuto. K 40. výročí německého tělovýchovného spolku bude tento kámen využit a bude sloužit jako Vlajkový pamětní kámen s reliéfem. Vztyčen bude na pozemku, který funkcionář spolku Hugo Riedel věnoval ze své zahrady u domu čp. 6. Slavnostní odhalení se konalo 26. srpna 1928. Desku s reliéfem zhotovil Josef Pfeifer z Jablonce n. Nisou. Reliéf byl po politickém převratu zničen. Kámen stojí dodnes v ohybu cesty od základní školy k nádraží ČD, vlevo u cesty před objektem bývalé mateřské školky, nyní je majitelem Čechoangličan Ing. Beran.

Výše uvedené památky na území Mníšku a Fojtky jsou seřazeny tak, že je možno je obejít v popisovaném směru (tzn. Horní část Fojtky-nádraží Mníšek, ale i v opačném směru).

Z „První české kroniky obcí Mníšek a Fojtka“ Mgr. Ladislava Ulrycha v říjnu 2005 pro spolek Patron čerpal:

Hynek Farský

Do podhůří Jizerek za zemskou hranici

Tip na výlet – I.

Podhůří Jizerek z naší, české strany jistě většina z nás dobře zná. Z polské strany se nám však také nabízejí zajímavé pohledy na hory, a to jak na Jizerské tak i na vzdálenější Krkonošské. I tento kraj dokáže okouzlit a pohladit po duši. To, jaké krásy přírody jsou tu k vidění a jak lidé v této oblasti po staletí postupně přeměňovali tvář krajiny, a to jak stavbami, tak vodními díly a pod. stojí jistě za obdiv. První výlet, který Vám chci nabídnout, se dá celý zvládnout na jízdním kole.

Začneme jej na hraničním přechodu Nové Město pod Smrkem-Świeradów Zdroj. Pár metrů po projetí do cizí země odbočíme z asfaltové silnice doleva, po zelené tur. zn. přicházející z hory Smrk. Cesta lemující okraj lesa sleduje alej sestávající z listnatých stromů, převážně dubů. Pře krásně je tu zejména na podzim, kdy příroda dozraje a nabízí plody celoročního bytí, přes zežlátlé listí osvětlené ranním sluncem můžeme pokojně pozorovat nejjihozápadnější kout Polska, kde Jizerky tvoří jakési nedobytné hradby. Cesta nás dovede až na místo, kde se v nadmořské výšce 600 m n.m. vypínají ruiny věže, nesoucí nad vchodem nápis se jménem císaře Wilhelma. Tato věž byla postavená v roce 1804 jako astronomická. V roce 1850 byla obnovena a roku 1886 přestavěna na rozhlednu s restaurací. Dále se budeme stále držet zelené značky, která nás provede osadou Gieraltówek, kterou asi před 300 lety založili čeští exulanti. Zelená značka nás dovede až do obce Pobiedna, kde stojí za zmínku zřícenina kostela u hlavní silnice. My se ale po této silnici vydáme na druhou stranu, doleva směrem na Leśnou až do obce Świecie, kde po levé straně spatříme věž kostela, u kterého bude naše další zastavení.

První zmínka o kostelu se objevuje v dokladech již v roce 1346. Nejstarším patronem kostela byl sv. Mikuláš - patron kupců a převozníků. Během 30leté války byla v kostele zřízena stáj, čímž byl objekt velice poškozen, takže v roce 1649 jej bylo

nutno opravit. Roku 1669 byla postavena nová kostelní věž a roku 1683 byl chrám zcela přestavěn. Kostelní interiéř okouzljuje překrásnými polychromiemi a bohatstvím dávného tesařského a řezbářského umění. Chrátová loď je překryta dřevěným stropem, na němž je vyobrazeno několik desítek postav, na emporách jsou scény ze Starého a Nového zákona. Celek je jedním z největších komplexů barokní malby s lidovými prvky v jiozápadním Polsku. Kolem kostela se dochovaly epitafy a rytířské náhrobní desky majitelů hradu a obce Świecie. Za povšimnutí stojí tři prastaré smírčí kříže zazděné v opěrné zdi, napravo od vstupního portálu. Od kostela sjedeme po silnici několik set metrů, kde se vpravo u potoka Brusnik, na rulové skále, vypíná malebná zřícenina středověkého, kamenného hradu Świecie. Písemná zmínka o hradu se poprvé objevuje za vlády Jindřicha I. Javorského (1319-1346). Bylo to přesně 3. 5. 1329, když kníže podepisoval dohodu s českým králem Janem Lucemburským o postoupení zhořelecké země Čechům. Podle toho se usuzuje, že právě tento Piastovec založil a později i rozšířil hrad. V dokladech datovaných k roku 1385 je zmíněn jako majitel hradu Jindřich von Uchtritz. Během velikonoc roku 1527 hrad vyhořel. Takřka zázrakem se zachránila dědička Kateřina von Uchtritz a její děti. Nepodařilo se však zachránit hradní archiv s cennými doklady. Po požáru byl hrad přestavěn a rozšířen. Jeho hradby byly také zpevňovány během 30tileté války. V roce 1638 skončilo období vlády Uchtritzů. Později byl hrad majetkem několika různých rodů. V roce 1665 ho koupil Daniel von Loeben. Poslední majitelkou hradu, pocházející z tohoto rodu, byla Johanka Viktorie, v celém Sasku proslulá svou krásou. V roce 1719 prodala hrad spolu s okolními zeměmi polnímu maršálu Jakubu Jindřichu Flemmingovi. Během své návštěvy ve Varšavě 29. 9. 1725, Flemming prodal Świecie polsko-saskému ministru Janu Kazimíru Rayskému. Novému majiteli byl však hrad v roce 1729 zabaven králem Augustem III., který ho rok na to prodal plukovníku Wolfu Adolfu Gersdorfovi z Pobiedné. Od roku 1760 byl hrad neosídlený, ale stále ještě v dobrém stavu. V 19. století hrad opět vyhořel a tentokrát jej už nikdo neopravoval. Před I. světovou válkou koupil zříceninu hradu Świecie Ernest von Gutschow, majitel hradu Czocha, který ho chtěl rekonstruovat. Z rekonstrukce však sešlo. Od hradu se vydáme po silnici směrem na Leśnou, kde nás cestou provází příjemné

bublání potoka Brusnik. Až dojedeme na místo kde náš zrak zamíří napravo od silnice, a můžeme obdivovat další zajímavost tohoto kraje. Jsou to štoly na úpatí kopce Lešna Góra (290 m n. m.), které vznikly v posledních letech II. světové války. Podle plánů sem měla být převedena výroba z nedaleké zbrojovky „Luftfahrtwerk“, kde byly vyráběny mj. součástky k raketám V-1 a k letadlovým motorům. Důlní práce prováděli sovětští zajatci a zajatci z filiálky koncentračního tábora Gross Losen. Dochovalo se pět odboček štoly, které se měly sbíhat v obrovském ústředním výrobním sálu. V roce 1978 byly štoly zabezpečeny mřížemi. U vchodu jedné ze štol je na skále připevněna pamětní deska těm, kteří položili svůj život při budování štol.

Ještě než se vrátíme zpět do vlasti, je před námi městečko Lešna, kde se zastavíme alespoň u dvou kostelů a náměstí, které si nezaslouží abychom je vynechali. První svatostánek uvidíme hned po příjezdu do města, vlevo na zastavěné vyvýšenině. Farní kostel sv. Jana Křtitele byl postaven v letech 1852 až 1853 na podnět místních katolíků na místě dřívějšího chrámu. Výzdoba kostela je převážně novogotická z 19. století. V letech 1961-1962 a 1976-1978 prošel kostel opravami. Pod kostelem, na zdi cihlové budovy, v níž sídlí místní knihovna a katolická rodinná poradna, je vsazena deska na památku cesty papeže Jana Pavla II. do Wroclawi, z 21. 6. 1983. Druhý kostel, zasvěcený Kristovi Králi, vyhledáme téměř na druhém konci města. Tato barokní stavba byla postavena koncem 16. století, věž byla dobudována roku 1719. V okolí kostela si můžeme prohlédnout rytířské náhrobky z let 1551-1700, včetně prastarého smírčího kříže, který nese na svém těle tvar vytesaného meče. Za kostelem na okraji parku je památník na zrušený hřbitov. Odsud se pomalu vydáme ke státní hranici, ale pro menší zpestření ještě stojí za to obejít náměstí, kde uprostřed stojí radnice z roku 1699. V letech 1863 až 1897 byla radnice přestavěna. Upravena byla střešní vazba a zrušena kopule věže. Nad střechou se tyčila pouze několikametrová

věž s hodinami, v níž byl umístěn zvon. V roce 1927 u příležitosti 600. výročí vzniku města byla radnice opět přestavěna, věž byla zakončena zábradlím. Další přestavba proběhla v roce 1947. V důsledku zkrácení věže byly zlikvidovány čtyři věžní hodiny, věž byla zbavena jehlanu střechy. Zbyl pouze zvon z roku 1774 a zdobené zábradlí. Zmizel také obchod s restaurací, existující tu v meziválečném období. Na průčelí radnice se nachází pamětní deska s vyobrazením Jindřicha I. Javorského, odhalená v roce 1979 u příležitosti 650. výročí založení města. Tady bych asi krásný i únavný výlet zakončil s dobrým pocitem poznání a nabytí nových vědomostí a odebral se k hraničnímu přechodu Srbská-Miłoszow. Za hranicí na české straně si ještě zasluhuje úctu pomník třem příslušníkům stráže, kteří padli při obraně státu 23. září 1938.

*Použitý zdroj: informační letáky a informační tabule rozmístěné v terénu.
Pro Patron sepsal a nafotil: Jiří Pavelka*

Památník táborů lidu na Petruškových vrších u Vysokého nad Jizerou

Stojí na okraji palouku na Petruškových vrších nad silnicí mezi Sklenařicemi a Vysokým n. Jizerou. V tomto roce byla do kamene opět osazena nově restaurovaná pamětní deska. Tábory lidu na Petruškových vrších 1868 byly významnou součástí tzv. táborového hnutí za české státoprávní požadavky a manifestací protirakouského smýšlení podkrkonošského lidu, cititele odkazu Karla Havlíčka Borovského.

První, „mužský mítink“, jak se táborům po anglickém vzoru říkalo, se konal 16. srpna. 26. a 28. srpna došlo k prvním zatčením jeho organizátorů. Druhý, „ženský mítink“, končící napadením asistujícího státního úředníka, byl 20. září. Již 23. září přišlo s vyšetřující komisí do Vysokého 21 hulánů a 120 pěšáků, kteří město a okolí obsadili. Huláni však byli většinou Poláci a pěšáci uherského pluku, Slováci. S obyvatelstvem se záhy spřátelili. Když pak 28. září z Vysokého odcházeli, vyprovázeli je jejich „hostitelé“ s hudbou, která jim na rozloučenou zahrála „Hej Slované“. Po prvním táboru bylo osm osob, po druhém přes třicet osob vyšetřováno a odsouzeno k různým trestům. Když se pak Vysoké znovu ucházelo o zřízení okresního soudu, bylo odmítnuto, údajně poznámkou: „Hochstadt, das ist ein revolutionäres Nest“ (Vysoké to je revolucionářské hnízdo).

Zápisky jednoho z řečníků na mužském táboru, 21letého F. M. Hájka, vydal v roce 1936 Jaroslav Skrbek.

Ve Sklenařicích v čp.27 „u Tomášů“ je po generace jako vzácná památka uchováván „rychtářský stůl, do kterého roku 1867 zatloukli na památku podkováky František Palacký, F. L. Rieger a hrabě Harrach, když se u okresního starosty Josefa Patočky radili o kandidatuře hraběte Harracha do zemského sněmu. Oslavy 70. výročí slavných táborů lidu se konaly opět na Petruškových vrších v neděli 14. srpna. I přes špatné počasí se sešlo přes čtyři tisíce lidí z Vysokého a okolí. Oslava skončila přísahou bránit republiku.

Stoleté výročí táborů na Petruškových vrších bylo 18. 8. 1968 oslaveno mohutnou manifestací, které se zúčastnili tři členové vlády. Hlavním řečníkem byl ministr kultury Miroslav Galuška, konferoval Dr. Jan Pixa a s vyprávěním vystoupil národní umělec Jaroslav Vojta.

Po táborech na Petruškových vrších roku 1868 následovala dočasná okupace Vysokého rakouským vojskem, po vzpomínkových slavnostech roku 1938 okupace nacistická a tři dny po manifestaci roku 1968 okupace sovětská.

Zdroj: kniha od Václava Lukáše – VYSOKÉ NAD JIZEROU – Pohledy do minulost daleké i nedávné. Vydalo město Vysoké nad Jizerou roku 1992.

Pro Patron sepsal a nafotil: Jiří Pavelka

Morový kříž „Na šachtách“ u Vysokého n. Jizerou

Tento kamenný kříž na podstavci, stojí vpravo u silnice do Vysokého nad Jizerou, několik metrů za odbočkou do Stanového. Kříž, původně dřevěný, byl zřízen v roce 1772, kdy po celých Čechách nelítostně řádil mor. Tato pohroma se nevyhnula ani malebnému vysockému kraji.

Lidé trpěli hladem a nedostatkem a na to konto vznikaly četné krádeže. Kradly se hlavně potraviny a vše co se dalo nějakým způsobem zkonsumovat. Lidé prostě jedli co se dalo. V tu dobu se také na jídelníček dostaly brambory (erteple). Z hladu a špatné hygieny vznikaly nemoci, na něž lidé umírali. Za jeden den 8, 10 i 16 zemřelých, které bylo nutno pohřbívat do tzv. „šachet“ (šachty-hroby, odtud asi název tohoto místa, snad podle vysockého proroka Havlase Pavlaty- „Umrleí budou do šachet vkládány“).

Hřbitov se ale záhy naplnil a tak bylo potřeba zřídit nový. Proto si tehdejší farář Matěj Jan Kramář vymohl povolení pro zřízení nového, tzv. pomocného hřbitova a zakoupil místo na pozemku Melichara Patočky, „u Božích muk“. Na

nový hřbitov byli ukládáni zesnulí z Pasek a jiných obcí, které k Vysokému patřily. Zemřelí ani nebyli ukládáni do řádných rakví. Příbuzní pouze narychlo sbili několik prken nebo se stávalo, že přivezli mrtvé na trakaři zabalené do slámy.

Ve vysocké matrice bylo zapsáno za jediný rok, a to od počátku srpna 1771 do konce července 1772, 555 zemřelých, z toho ze samotného města 133. Za ten celý rok prý byly pouze 3 dny, kdy se nemuselo pohřbívat. Ve Vysokém byly jen 4 domy v nichž nikdo nezemřel. Jen z městské rady, která čítala 12 osob, zbyli na živu jen 3 lidé.

V tu dobu postižený kraj navštívil i císař Josef II aby se přesvědčil o rozsahu postižení kraje po řádění moru. Pobyl v Jilemnici a 13. října 1771 odjel do Semil, kde zůstal na faře přes noc a druhý den pokračoval v cestě do Turnova. V Semilech tehdy zemřel na mor i tamní kaplan, vysocký rodák, páter Blažej Vodsedálek.

Žně v roce 1772 už byly lepší a lidem se zase ulevilo. Život ve městě se zase pozvolna vracel do normálních kolejí, avšak hrůzy posledních dvou let byly hluboko zapsány v paměti lidu, který se ještě dlouho vzpamatovával z této nesnadné doby.

Později, když se od města stavěla státní silnice, byl u ní nejspíš umístěn i nynější kříž, zvaný „Boží muka“. Tento kříž nese na zadní straně nápis, dnes téměř nečitelný vlivem povětrnostních podmínek:

„Památka po.....strašlivého roce 1771
sžirajícím hladu a moru
zemřelých a zde pohřbených“.

Pod nápisem je plastika lebky s hnáty.

Na hlavním sloupu je nápis:

„Bildhauer Stein Franz Prokop
Semill A 1822“.

Na podstavci, vpředu dole stojí:

„Bohu svému vykupiteli
František Kramář....1822“.

Majitelem tohoto pozemku byl v těchto letech František Kramář, bytem na náměstí v domě č.p.69, který dal na vlastní náklady postavit „Boží muka“.

*Použitý zdroj: Archiv muzea ve Vysokém nad Jizerou.
Se-psal a nafotil: Jiří Pavelka*

Bílá smrt v sedle Holubníku obnovena

V sobotu 5.11.2005 obnovili členové i nečlenové spolku Patron: Fojtík Ivan, Mrva František, Haufer Jaroslav, Pavelka Jiří, Makoč Rudolf a Endler Herbert památku „Bílá smrt v sedle Holubníku.“

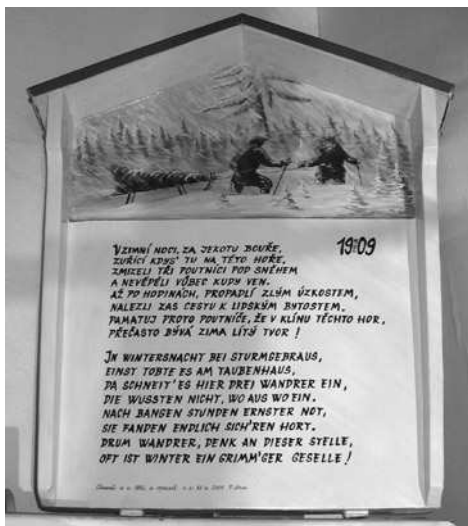
Za mlhavého listopadového dne, kdy celý den drobně pršelo byla obnovena památka Bílá smrt pod sedlem Holubníku. Památka byla obnovena díky opravě malby, kterou provedl František Mrva (pokolikáté už) a umístěna na nový sloup se stříškou - zhotoveno Jiřím Pavelkou. Pánové díky!

Vlastní obrázek s textem byl z důvodu ochrany před vandaly umístěn výše než býval původní, a došlo i k umístění památky blíže k původnímu místu. Doufáme jen, že hotové dílo zase nějaký hajzl nezničí!

Přestože jsme byli promočeni na kůži, přestože Ivan Fojtík musel zajet ještě jednou z pod Holubníku koupit materiál do Jablonce, prohlásili nakonec všichni zúčastnění:

Povedlo se, jsme spokojeni, je to paráda!

*Pro časopis Patron text a foto:
Herbert Endler, jednatel spolku Patron*

Plánek k pomníčku „Milan“ pod Trništěm

Pan Jiří Šourek zaslal upřesněný plánec k vyhledání pomníčku „Milan“, který se nachází pod Trniště s prosbou o jeho uveřejnění, tak tedy hodně štěstí při jeho hledání.

Důležité upozornění

Prosíme všechny členy spolku Patron i nečleny-odběratele časopisu Patron, kteří ještě nemají zaplacené členské příspěvky eventuelně předplatné časopisu Patron pro rok 2006, aby tak učinili nejpozději do 31.12. 2005. Neuhrazení členského příspěvku, jakož i předplatného časopisu Patron, bude posuzováno jako neplnění základní povinnosti člena spolku, respektive odběratele a může být důvodem k ukončení členství nebo odběru časopisu Patron.

Děkujeme za pochopení. Spolkový výbor

Společenská rubrika

Životní jubilea

- **v prosinci:** 30 let - Jiří Antl, 30 let - Jan Kalenda
- **v lednu:** 55 let - Ing. Libor Slavík
- **v únoru:** 75 let - Otakar Purm

I dalším, kteří oslaví své narozeniny

- **v prosinci:** Mgr. Michal Bejček, Vlasta Firstová, Eduard Švajda
- **v lednu:** Zdeněk Andrš, RNDr. Libor Bednařík, Ladislav Brejcha, Ing. Alena Fojtíková, Petr Kurtin, Jiří Pavelka, Milan Poláček, Jiřina Růžicková, Jan Šourek
- **v únoru:** Jiří Kalenda, Eleonora Pavlisová

Přejeme hodně zdraví, štěstí, spokojenosti a hodně sil do další práce.

Spolkový výbor

OBSAH VYDÁNÍ PATRON 4/2005

Byl to dobrý rok	2
Kamené kříže v okolí Mariánských Lázní a Tachova	3
Památky v okolí Hodkovic nad Mohelkou	8
Pomníky na staré promenádě v Lázních Libverda	8
Kronika obcí Mníšek a Fojtka	10
Pomník osvobození ve Fojtce	10
Kaple sv. Václava ve fojtce	11
Pamětní deska na podstavci hřbitovního kříže v Mníšku	11
Pomník německého tělovýchovného spolku v Mníšku	11
Do podhůří Jizerek za zemskou hranici - tip na výlet - I.	12
Památník tábora lidu na Petruškových vrších u Vysokého nad Jizerou	15
Morový kříž „Na šachtách“ u Vysokého nad Jizerou	16
Bílá smrt v sedle Holubníku obnovena	18
Plánek k pomníčku „Milan“ pod Trništěm	19
Důležité upozornění	19
Společenská rubrika	19

Patron

Informace přátel drobných památek Jizerských hor č. 4/2005 (16. ročník)

Vydává spolek PATRON, občanské sdružení se sídlem: Jiřetín p. Bukovou 103, 468 43 Albrechtice v Jiz. hor., IČO-64669807, bankovní spojení ČSOB Jablonec n. Nisou, č. ú. 505 378 463/0300, šéfredaktor: Günter Menzel, vydávání občasníku PATRON je povoleno OkÚ – Jbc – 941/34, výtisk je neprodejný a slouží výhradně pro vnitřní potřebu sdružení a jeho členů! Příspěvky, články a fotografie do dalšího vydání zašlete nejpozději do 6. 3. 2006 na adresu: Günter Menzel, Na Skřivanech 552, 460 15 Liberec 15 nebo **e-mailem: gmenzel@volny.cz**

GRAFICKÁ ÚPRAVA A TISK:
REKLAMA
design
e-mail: info@reklama-webdesign.com